

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ДС/СС 05/4-02 бр. 1607/1-ХИ/5
06.11.2014. године

На основу члана 231. став 1. алинеја 17. и члана 278. Статута Факултета, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој XV редовној седници, одржаној дана 06.11.2014. године, донело следећу

О Д Л У К У

Прихвата се Извештај комисије са оценом докторске дисертације: **КОНСТРУКЦИЈА ИДЕНТИТЕТА ТОРЛАКА У СРБИЈИ И БУГАРСКОЈ**, кандидата мр Дејана Крстића и одобрава усмена одбрана.

Универзитет је дао сагласност на предлог теме 14.04.2008. године.

Доставити:

1x Универзитету у Београду
1x Комисији
1x Стручном сараднику за
докторске дисертације
1x Шефу Одсека за правне послове
1x Архиви

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА

Проф. др Милош Арсенијевић

Факултет <u>Филозофски</u>	УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ Веће научних области друштвено-хуманистичких наука (Назив већа научних области коме се захтев упућује)
<u>04/1-2 бр.6/2589</u> (број захтева)	
<u>7.11.2014.</u> (датум)	

ЗАХТЕВ

за давање сагласности на реферат о урађеној докторској дисертацији

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата

Дејана (Слободан) Крстића

(име, име једног од родитеља и презиме)

КАНДИД
АТ

Дејан (Слободан) Крстић

(име, име једног од родитеља и презиме)

пријавио је докторску дисертацију под _____
насловом:

Конструкција идентитета Торлака у Србији и Бугарској

Универзитет је дана 14.04.2008. својим актом под бр 612-25/66-08 дао сагласност на предлог теме докторске дисертације која је гласила:

Конструкција идентитета Торлака у Србији и Бугарској

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата

Дејана (Слободан) Крстића

(име, име једног од родитеља и презиме)

образована је на седници одржаној 25.09.2014. одлуком факултета под бр 1307/1-XII/10 у саставу:

	Име и презиме члана комисије	звање	научна област	установа у којој је запослен
1.	др Саша Недељковић	редовни проф.	етнологија- антропологија	Филозофски ф.
2.	др Бранко Ћупурдија	редовни проф.	исто	Филозофски ф.
3.	др Гордана Горуновић	доцент	исто	исто
4.	др Сања Златановић	научни сарадник	исто	Етнографски институт

Наставно-научно веће факултета прихватило је извештај Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације на седници одржаној дана 6.11.2014.

Прилог: 1. Извештај комисије са предлогом 2. Акт Наставно-научног већа факултета о усвајању извештаја 3. Примедбе дате у току стављања извештаја на увид јавности, уколико је таквих примедби било.	ДЕКАН ФАКУЛТЕТА Проф. др Милош Арсенијевић
--	---

Наставно-научном већу Филозофског факултета Универзитета у Београду

На редовној седници Научно-наставног већа Филозофског факултета Универзитета у Београду, одржаној 25. 09. 2014. године, изабрани смо у комисију за оцену и одбрану докторске дисертације "Конструкција идентитета Торлака у Србији и Бугарској", коју је поднео мр Дејан Крстић. Будући да су се стекли сви неопходни формални услови, слободни смо да Научно-наставном већу подносемо следећи:

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Кандидат мр Дејан Крстић рођен је 1971. године у Зајечару, где је завршио основну и средњу школу. На Одељењу за етнологију и антропологију Филозофског факултета Универзитета у Београду дипломирао је 1996, а магистрирао 2007. године са темом „Култна места средњег Тимока“ (ментор проф. др Душан Бандић и, после његове смрти, доц. др Сенка Ковач). Од 1996. до 2000. године радио је Културно-просветној заједници општине Зајечар као стручни сарадник, на организацији културних програма, посебно на презентацији фолклорног наслеђа. Од 2001. године ради у Народном музеју Зајечар, од 2014. године са музејским звањем музејски саветник (2002. године стекао звање кустоса, а 2008. вишег кустоса). Објавио је као монографску публикацију каталог збирке појасева Народног музеја у Зајечару и две књиге као приређивач историјских докумената, а такође и више од 40 ауторских и неколико приређивачких радова из области етнологије, антропологије и локалне историографије, и око три стотине новинских и других стручних и информативних чланака. Коуредник је три зборника од националног значаја.

Докторска дисертација кандидата мр Дејана Крстића "Конструкција идентитета Торлака у Србији и Бугарској" састоји се из 11 поглавља (са апстрактном и кључним речима на српском и енглеском језику, садржајем и уводом на почетку и изворима, литературом, транскрипцијама теренских разговора и биографијом на крају), обима је 1.027 страна (извори и литература: стр. 650-726, транскрипти теренских разговора: стр. 727-1.027). У раду је 147 слика, укључујући и три карте истраживаног подручја.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања докторске дисертације мр Дејана Крстића јесте конструкција идентитета групе која је у широј и стручној јавности позната под називом „Торлаци“ или „Турлаци“. Они настају више области у источном делу Балканског полуострва, а посебно у источној Србији и северозападној Бугарској. С једне стране, овај рад је имао за циљ да увећа сазнања о феномену регионалног идентитета коме до сада у науци није поклоњена довољна пажња. У том смислу циљ рада је и да пружи допринос разумевању групних идентитета уопште. С друге стране, циљ овог рада је да понуди једну целовиту студију о торлачкој групи. Назив Торлаци у употреби је већ више од 160 година и користи се за означавање потпуно различитих садржаја. О овој групи у литератури се могу наћи различита мишљења; она се везује за различите географске просторе, од веома малих до веома великих; конструише се под утицајем две нације, српске и бугарске; у интересесантној је и досад неразјашњеној вези са такође веома често помињаном али непроученом групом познатом под називом „Шопи“ или „Шопови“; употребљаван је у пежоративном, али и афирмативном значењу; чешће и више од других регионалних идентитета схватан је као етничка категорија; подразумева више различитих идентитетских садржаја (то јест, у разним крајевима је утемељен уз помоћ различитих маркера); у последњих нешто више од десет година све је присутнији у друштвеним праксама српско-бугарског пограничја.

Предмет, циљеви и методологија истраживања у раду јасно су формулисани и подробно разрађени и објашњени. Истраживачка тема је оригинално конципирана и теоријски и методолошки обрађена.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Основна хипотеза била је да регионални идентитет, уз одређене ограде, у многим својим аспектима функционише по истим принципима као и етнички идентитет (етницитет). То значи да је за разумевање регионалног идентитета неопходно правити упоређења између аскриптивних и дескриптивних модела, да је за развој овог идентитета неопходна унутрагрупна и међугрупна динамика, да је он ситуацијски условљен и применљив, да је производ интеракције, да се конструише и инструментализује, да се користи симболима којима се утврђују границе групе, да има више нивоа испољавања итд. У том смислу хипотеза је била и да је разлог досадашњег конфузног коришћења назива Торлаци (или Турлаци) у науци то што је у сагледавању овог идентитета увек коришћен такозвани есенцијалистички приступ, и да се коначан одговор може дати само комбинацијом проучавања објективног и субјективног аспекта идентитета.

Полазне хипотезе су у овом раду у приличној мери потврђене – регионални идентитет могуће је проучавати користећи се теоријско-методолошким оквиром који се користи и за проучавање етничког идентитета.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Текст докторске дисертације кандидата мр Дејана Крстића распоређен је у једанаест поглавља, подељених на више мањих тематских и проблемских целина.

У првом поглављу указано је на мањак научних радова о регионалним идентитетима на Балкану, што није у складу са живом присутношћу регионалних идентитета у савременим балканским друштвима. Поменути су малобројни радови који се баве овим феноменом. Указано је и на специфичности идентитета означених називом Торлаци (или Турлаци), које их чине за науку посебно интересантним.

У другом поглављу образложени су теоријски и методолошки приступ проблему идентитета Торлака. У теоријском смислу примењен је конструктивистички приступ етничком идентитету, те су изнесени разлози коришћења овог приступа и његове основне карактеристике. Када је реч о методологији истраживања, одступило се од класичне антрополошке праксе посматрања микроситуације и проучаваној појави се, без обзира на њену ширу географску распрострањеност, приступа темељно, систематски, свеобухватно и исцрпно, што је довело до веома обимних теренских етнолошких истраживања, која су резултирала великом количином емпиријских података. Објашњава се и инсајдерска улога у истраживању, с обзиром на то да кандидат себе сматра припадником торлачког идентитета и учествује у његовој конструкцији. Образлаже се начин прибављања и коришћења извора за овај рад. Коришћена је грађа из литературе, грађа добијена интервјуима, грађа добијена путем посматрања са учествовањем, грађа која се састоји из материјалних предмета и грађа која се састоји од личних искустава и/или импресија самог истраживача.

У трећем поглављу дат је детаљан преглед помена речи Т(т)орлаци (или Т(т)урлаци) у научној и квазинаучној грађи, као и у белетристици. У првом одељку је дат преглед помена ових речи када се оне користе за означавање регионалних идентитета и етнокултурних садржаја, и то по пододељцима, у којима су хронолошки изнесени помени везани за одређене географске области источне Србије и северозападне Бугарске (пиротски крај, средњи Тимок, старопланински крај северозападне Бугарске), а затим помени за шире и даље просторе у односу на ове крајеве (средња и источна Бугарска, западна Македонија, источна Македонија, Крајиште и Власина у јужној Србији, Црна Река у источној Србији, цело подручје југоисточне Србије, северозападне Бугарске и североисточне Македоније). Потом се даје преглед помена речи торлак и турлак у ситуацијама у којима се њом означавају другачији феномени или групне припадности (за означавање негативних индивидуалних особина, за означавање имена места и људи, за означавање предмета).

У четвртном поглављу износе се резултати ауторових истраживања везаних за пиротски крај у ширем смислу. У првом одељку износе се сазнања о идентитетима ширих слојева становништва овог подручја, и то у општини Димитровград, затим општинама Пирот, Бела Паланка и Бабушница, и на крају књажевачког Буцака. Потом се износе резултати о знањима ширих слојева становништва пиротског краја везаним за торлачки идентитет, а затим и о покушајима оживљавања торлачког

идентитета у овом крају у другој половини 90-тих година XX века и реакцијама на њих.

У петом поглављу износе се резултати истраживања који су везани за средњи Тимок. Прво се износе подаци везани за интеракцијски и индивидуални ниво толачког идентитета у реону Белог Тимока, и то подаци о интеракцији из које настаје торлачки идентитет, подаци о самоидентификацији и о маркерима торлачког идентитета, подаци о распрострањености торлачког идентитета и сазнањима Торлака о другим локалним и регионалним идентитетима, и, на крају, подаци о сазнањима или представама о другим групним идентитетима Торлака. У следећем одељку дају се резултати истраживања који су везани за западни део општине Књажевац, и то посебно представе о торлачком идентитету и представе и ставови о другим идентитетима. У посебном одељку представљају се сазнања о индивидуалном и интеракцијском нивоу торлачког идентитета у области Заглавак, и то о идентитетима са којим се људи Заглавка срећу и који им се, уз торлачки, такође приписују. У посебном одељку износе се сазнања везана за реч Шопи (или Шопови). Такође, у овом поглављу врши се анализа институционалних оквира торлачког идентитета у средњем Тимоку.

У шестом поглављу износе се резултати сопствених истраживања везаних за северозападну Бугарску. Посебна пажња је посвећена представама о Шоповима.

У седмом поглављу износе се резултати сопствених истраживања везаних за речи Торлак и Торлаци везано за просторе ван пиротског краја, средњег Тимока и северозападне Бугарске.

У осмом поглављу, које сумира све претходно, на основу свих расположивих података из литературе и истраживања, врши се деконструкција торлачког идентитета, и то како у синхронизацијској, тако и у дијахронизацијској перспективи.

У деветом поглављу, тј. у завршним разматрањима, расправља се о завршеном истраживању и о даљим могућностима истраживања овог феномена.

Десето поглавље приказује изворе и литературу.

У једанаестом поглављу дати су транскрипти разговора обављених приликом теренских истраживања. Делови разговора класификовани су према одељцима у основном тексту рада и са њим повезани посебним шифрама.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Докторска дисертација мр Дејана Крстића "Конструкција идентитета Торлака у Србији и Бугарској" представља вишеструко вредан допринос етнологији и антропологији. Она је заснована на вишегодишњем систематском истраживању. Реч је обимном емпиријском материјалу сакупљеном приликом теренских истраживања ширег обима у две државе – Србији и Бугарској. Теренско истраживање чврсто је теоријски утемељено и посматрано је са конструктивистичких позиција. У потпуности је објашњена сложена конструкција идентитета групе (или система група) које се означавају називом Торлаци (или Турлаци).

6. Закључак

Докторска дисертација мр Дејана Крстића "Конструкција идентитета Торлака у Србији и Бугарској" обрађује научно релевантну и актуелну тему и представља значајан допринос развоју домаће науке. Дисертација је урађена према одобреној пријави и представља оригинално и самостално научно дело. С обзиром на то да су се стекли сви неопходни услови, комисија има част и задовољство да Научно-наставном већу Филозофског факултета Универзитета у Београду предложи да кандидату одобри јавну одбрану.

У Београду,
6. 10. 2014.

Чланови комисије:

1. проф. др Саша Недељковић, ментор
Филозофски факултет Универзитета у Београду
2. проф. др Бранко Ћупурдија,
Филозофски факултет Универзитета у Београду
3. доц. др Гордана Горуновић,
Филозофски факултет Универзитета у Београду
4. др Сања Златановић, научни сарадник
Етнографски институт САНУ, Београд